

Қазақстан Республикасында салықтық реттеуді цифрлық трансформациялаудың негізгі бағыттары

Г.Р. Топшахова¹, С.С. Амантай², А.А. Айтбай³, Т.М. Сағат⁴

¹«Қаржы» кафедрасының аға оқытушысы, э.ғ.м.

^{2,3,4}«Қаржы» мамандығының 1 және 4 курс студенттері

¹Mr.Suyundykov@mail.ru, ²amantai.sabina@bk.ru

^{1,2,3,4}академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті, Қарағанды қ.

Түйіндеме: Берілген мақалада экономиканы салықтық реттеудің тікелей және жанама әдістері, сондай-ақ оларды қолдану нысандарын талдау негізінде экономиканы реттеудегі цифрлық салық құралдарының ролін арттыру, оның даму қарқынының өсуі жөнінде ұсынымдар келтірілген.

Кілт сөздер: салықтық реттеу, салық кодексі, салықтық жеңілдіктер, Blockchain технологиясы, АЕК, БКМ, жеңілдетілген декларация, жалпыға бірдей декларациялау.

Еліміздің салық жүйесінде қолданылып жүрген салықтық реттеу құралдарының жеткілікті дәрежеде экономикалық және әлеуметтік тиімділікті қамтамасыз ете алмайтын сипатта болуы бұл тақырыптың өзектілігінің бірден - бір дәлелі. Елбасы бизнес үшін салық ауыртпалығын төмендету арқылы экономикаға салықтық жеңілдіктер тетігін енгізуді ұсынды. «Сондай-ақ бюджеттік саясатты қайта қарау қажет. Мемлекеттік сатып алулар ең ашық емес және жемқор сала болып табылады. 1,8 трлн теңге сомасындағы мемлекеттік сатып алулардың 65%-ы бір көзден жүзеге асырылды. Мемлекеттік сатып алу туралы заңды өзгерту керек», - деді Нұрсұлтан Назарбаев. Сонымен қатар, Елбасы белсенді сауда саясатын жүргізудің және қаржы секторының тұрақтылығын қамтамасыз ету үшін шаралар қабылдаудың маңыздылығын атап өтті[1].

Жоғарыда айтылғандай, салықты оңтайландырудың негізгі міндеті - салық жүктемесін азайту. Осы мақсатта біз заңды әдістер мен әдістерді қолданамыз. Міне, олардың кейбіреулері.

Салық жеңілдіктерін қолдану.

Мәселен, Қазақстанда медицина, білім және ғылым саласында жұмыс істейтін ұйымдар корпоративті табыс салығы (КТС) және қосымша күн салығы (ҚҚС) төлеуден босатылған. Сонымен қатар, КТС немесе ҚҚС төлемейтін ұйымдар мүгедектер санының 51% немесе олардың еңбек ақыларына төлейді[3].

Демек, егер компанияның қызметі осы қызмет түрлерімен байланысты болса немесе кәсіп оған мүгедектердің жұмысын пайдалануға мүмкіндік берсе, ол салық жеңілдіктеріне сене алады.

Бір типтегі келісімшартты басқасына ауыстыру.

Классикалық мысал - қаржылық жалдауды (қаржылық жалдау) операциялық жалға ауыстыру. Белгілі бір салық салу мақсаттары үшін қаржылық жалдау жылжымайтын мүлік, үйлер мен жабдықтарды сатып алу ретінде танылады. Нәтижесінде транзакция бойынша барлық шығындар оның қаржылық жағдай туралы есептік құнына қосылады, ал шегерімдер белгіленген нормалар шегінде амортизациялық аударымдар арқылы жүзеге асырылады.

Қаржы лизингі (қаржылық лизинг) шартын нарықтық жалдау төлемдері арқылы сол объектіні ұстауға арналған аударымдарды көбейту мақсатында операциялық жалға ауыстыруды ұсынамыз.

Келісімшарттарды салықтық келісім шарттарына бейімдеу.

Бүгінгі таңда Қазақстан 50-ден астам елмен қосарланған салық салу туралы конвенциялар жасады және осы елдердің резиденттері үшін айна салықтық жеңілдіктер орнатты.

Алайда, барлық кірістер салық салудан толық босатылмайды. Дивидендтер, роялти және пайыздар сияқты кірістің тек төмендетілген ставкалары қолданылады.

Мысалы, роялти, басқалармен қатар, зияткерлік меншікті, жабдықты пайдалану құқығына төлем, мысалы, лицензиялық келісім бойынша. Резидент еместерге салық салуды оңтайландыру аясында салық келісімін қолдану мақсатында лицензиялық келісімді қызмет келісімімен ауыстыру ұсынылады.

Оффшорлық контрагентті оффшорға алмастыру.

Қазақстандық салық заңнамасы оффшорлық юрисдикцияларға өте маңызды және салықтың ең жоғары мөлшерлемесін оффшорлық компаниялардың барлық кірістеріне қолданылады. Жалпы, оффшорлық компаниялармен мәміле жасамауға кеңес береміз.

Мысал келтіреміз. Қазақстан мен Біріккен Араб Әмірліктері (БАӘ) арасында салық конвенциясы жасалды. Осылайша, жалпы ереже бойынша, араб компаниясының Қазақстандағы қызметтен алған табысы Қазақстанда салықтан босатылады.

Салық режимін ұтымдытандау.

Салықты жоспарлаудың бір бөлігі ретінде біз қандай салықтарды және компания қанша төлейтінін анықтаймыз. Қызмет түріне, салықтық жоспарлау шеңберіндегі кірістер мен шығыстардың арақатынасына байланысты біз тиісті салық режимін тандай аламыз.

Шағын бизнес үшін жалпы бекітілген және арнайы салық режимдері бар. Маржалары аз қызмет үшін, яғни кірістер компания шығындарынан сәл асып кеткен кезде, жалпы белгіленген салық режимін қолданған жөн. Өз кезегінде, жоғары маржалы қызметке арнайы салық режимдерін қолдану орынды.

Арнайы экономикалық аймақтардың артықшылықтарын қолдану.

Егер қызмет ел үшін басым бағыттарды дамытумен байланысты болса, кәсіпкер арнайы экономикалық аймақтарға назар аудара алады. Қазақстанда түрлі салық түрлері бойынша онға жуық арнайы экономикалық аймақтар құрылды, олар бірқатар салықтардан толықтай босатуды қарастырады.

Қазақстан Республикасының Президенті Қ.Тоқаев 2019 жылғы Қазақстан халқына Жолдауында Үкіметке шағын және орта бизнес компанияларын үш жыл мерзімге табыс салығын төлеуден босатудың заңнамалық базасын әзірлеуді тапсырған болатын: «Заңнамаларға тиісті түзетулер 2020 жылы күшіне енді. Шағын және орта бизнес субъектілерін тексеруге үш жылдық тыйым салынады. Осылайша, біз бизнеске жүктемені азайтамыз».

Сонымен қатар, 2020 жылдың 1 қаңтарынан бастап патент негізінде арнайы салық режимі шеңберінде қызметін жүзеге асыратын тұлғалар БКМ онлайн қолдануға міндетті.

2020 жылдың 1 қаңтарынан ақшалай есеп айырысуды жүзеге асыру кезінде БКМ қолданбау тек қана келесілер үшін:

- 1) жеке тұлғалар;
- 2) адвокаттар мен медиаторлар;
- 3) Халыққа билет бере отырып, қалалық қоғамдық көлікте тасымалдау бойынша қызмет көрсету;
- 4) Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі;
- 5) Екінші деңгейдегі банктер.

Осылайша, болашақта барлық дерлік қолданатын болады БКМ қызмет түріне қарамастан салық салу режимін.

БКМ жаңа тәртібіне көшу рәсімін өту үшін:

- техникалық қызмет көрсету орталығынан ФПД БКМ сатып алу;
- веб-ресурс порталынан - www.oofd.kz ҚПО-мен жасалған шартқа жүктеу, басып шығару, қол қою және мөрмен растау;
- қызметті жүзеге асыру орны бойынша Мемлекеттік кірістер органдарында БКМ тіркеу картасын алу және өтініш беру;
- БКМ тіркелгеннен кейін порталда БКМ ID және белгіні алу және авторландыру қажет.

ҚР "Әкімшілік құқық бұзушылық туралы" кодексінің (бұдан әрі - ҚР ӘҚБтК) 284-бабының 1-бөлігіне сәйкес БКМ тіркеу есебіне онлайн түрде уақтылы қоймағаны үшін ескерту түрінде әкімшілік жаза көзделген. ҚР ӘҚБтК 284-бабының 2-бөлігінде аталған баптың бірінші бөлігінде көзделген, әкімшілік жаза қолданылғаннан кейін бір жыл ішінде қайталап жасалған әрекеттер (әрекетсіздік) айыппұл салуға әкеп соғады.

Жалпыға бірдей декларациялауға көшудің мақсаты көлеңкелі экономика мен сыбайлас жемқорлық көріністеріне қарсы күрес үшін жеке тұлғалардың кірістері мен мүлкін тиімді бақылау жүйесін құру, сондай-ақ салықтар мен бюджетке төленетін басқа да міндетті төлемдерді жинауды қамтамасыз етудегі мемлекеттің рөлін күшейту болып табылады. Жалпыға бірдей декларациялауға көшуді қамтамасыз ету жөніндегі негізгі міндеттер:

- жалпыға бірдей декларациялауды енгізудің әдіснамалық негіздерін әзірлеу және оларды заңнамалық қамтамасыз ету;
- жеке тұлғалардың декларацияларын қабылдау және өңдеуге мемлекеттік органдарды дайындау бойынша іс-шараларды өткізу;
- халық үшін барынша қолайлы кірістер мен мүлікті декларациялау рәсімін құру;
- жалпыға бірдей декларациялауға көшу мәселелері бойынша халықты кең ауқымды ақпараттандыру;

- мемлекет тарапынан халыққа декларация жасау және ұсыну бойынша әдістемелік көмек көрсету;

- жеке тұлғалардың декларацияларын камералдық реттеудің тиімді жүйесін құру.

Табысты декларациялауды жүзеге асырудың көздеп отырған мақсаттары:

- көлеңкелі экономикаға қарсы іс-қимыл;

- мемлекеттік органдарда сыбайлас жемқорлық деңгейін төмендету;

- салық базасын кеңейту және жеке табыс салығының бюджетке түсімдерін ұлғайту;

- қылмыстық тергеудің тиімділігін арттыру;

- Республика салық төлеушілерінің салық мәдениетін арттыру.

Жеке тұлғалардың кірістері мен шығыстарын жалпыға бірдей декларациялауды кезең-кезеңмен енгізуді көздейтін қаржы нарығын реттеу мен дамыту, микроқаржылық қызмет және салық салу мәселелері бойынша Заңға қол қойылды:

- бірінші кезеңде 2021 жылғы 1 қаңтардан бастап жалпыға бірдей декларациялау шеңберінде декларацияны мемлекеттік қызметшілер мен оларға теңестірілген адамдар және олардың жұбайлары тапсырады;

- екінші кезеңде 2023 жылғы 1 қаңтардан бастап мемлекеттік мекемелер мен квазимемлекеттік сектор қызметкерлері және олардың жұбайлары үшін декларациялау;

- үшінші кезеңде 2024 жылғы 1 қаңтардан бастап заңды тұлғалардың басшыларын, құрылтайшыларын және жеке кәсіпкерлерді және олардың жұбайларын декларациялау;

- төртінші кезеңде 2025 жылғы 1 қаңтардан бастап қалған санаттағы азаматтарды декларациялау.

Шағын және орта бизнес үшін қолданыстағы арнаулы салық режимдері сақталды. Патент мөлшерлемесі 2 %-тен 1 %-ке дейін төмендетілді. «Жеңілдетілген декларация» бойынша режимде дара кәсіпкерлер мен заңды тұлғалар үшін бірыңғай талаптар енгізілді (шарттар: қызметкерлер саны 30 адамнан аспайды, бір жылдық кіріс – 4100 ең аз жалақыдан - 100 млн. теңгеден аспайды).

Режимді таңдау құқығы бар жаңа тіркелген шегерім режимі енгізілді. Бұл режимде өлшемшарттар ұлғайтылды. Мәселен, бір жылғы ең жоғарғы кіріс 347 млн. теңгені құрайды және жалдамалы қызметкерлер саны 50 адамды құрауы мүмкін. Өз пайдасының 30 %-ын растамай шегеруге болады.

2020 жылдан бастап шағын және орта бизнес үшін талап ету мерзімі 5 жылдан 3 жылға дейін қысқарады. ҚҚС төлеушісі ретінде есепке қою үшін қолданыстағы ең төменгі шек 30 000 АЕК сақталып қалады.

Blockchain технологиясын қолданудың негізгі қағидасы ҚҚС қаржы ағындарын қадағалау және салық төлеушілердің салық міндеттемелерін нақты уақытта орындаудың ашықтығы болып табылады, оны іске асыру үшін ҚҚС төлеушілердің ҚҚС бақылау шоттары қолданылатын болады. Бақылау шоты - бұл Қазақстан Республикасының аумағында Екінші деңгейдегі банкте қосылған құн салығын төлеуші ашқан және қосылған құн салығы бойынша, оның ішінде қосылған құн салығы бойынша есеп айырысу қозғалысын есепке алу үшін пайдаланылатын банктік шот, сондай ақ ол арқылы келесілерді жүзеге асыруға болады:

- бюджетке қосылған құн салығын төлеуді;

- тауарларды жеткізушілерге қосылған құн салығын төлеуді;

- тауарларды сатып алушылардың қосылған құн салығын төлеуін;

- қосылған құн салығын төлеушінің өзге банк шотынан ақша аударуды.

Blockchain технологиясын пайдалана отырып, ҚҚС әкімшіліктендірудің жаңа әдісін қолдану ҚҚС әкімшіліктендіру үрдістерін оңтайландырып, төмендегілерді қамтамасыз етуде:

- ҚҚС асып кетуін жедел қайтару;

- алдын ала декларацияларды автоматты түрде қалыптастыру;

- салық органдары тарапынан тексерістер санын қысқарту;

- ҚҚС жинауды ұлғайту;

- ҚҚС әкімшіліктендірудің ашықтығын арттыру;

- көлеңкелі схемаларды қолданудың мүмкін еместігі.

Жалпы жобаның мәні-салық төлеушілердің қаржылық транзакцияларының тізбегін лезде қадағалауға және оларға ҚҚС кепілді қайтаруды жүргізуге мүмкіндік беретін орталықсыздандырылған деректер базасын қалыптастыру.

Сонымен, салықтық реттеу туралы айтылғандардың барлығын Адам Смиттің, оның ізбасарлары қабылдаған және бүгінгі күні өзекті келесі ойларымен атап өту керек: "Әрбір салық ойластырылған және тиісті әзірленгенде, халықтың тарапынан қабылданып қазынашылық

қызметті қамтамасыз етеді. Қазақстан Республикасының салықтық бақылау жүйесі әлі де болса, жаңа инновациялық шешімдердің қабылдануын талап етеді. Салық салу барлық салық субъектілеріне тиімді болуы тиіс, әрі зияндылық әкелмеуі тиіс. Ол үшін салықтық реттеуді жетілдірудің маңызы зор. - Салықтық және кедендік саясат пен рәсімдерді оңтайландыру;

Қазақстан билігі коронавируспен байланысты құлдырау кезеңінде экономиканы қолдау үшін бірқатар салықтық жеңілдіктер мен бизнесті кредиттік қолдау шараларын енгізеді.

Мемлекет басшысының бизнесті қолдау және еңбек нарығындағы тұрақтылықты қамтамасыз етуге қатысты тапсырмасын орындау үшін шұғыл шаралар қоржыны әзірленуде, ол жеті негізгі бағытты қамтиды: қолжетімді қаржыландыру, кепілдіктер беру, салықтық ынталандыру, бизнесті тексеруді төмендету және жұмыспен қамтуды қамтамасыз ету.

Орта және шағын бизнесті тексеру азаяды, мораторий қолданылады.

Бизнестің жекелеген санаттары үшін салықтық ынталандыру көзделеді. Бұл ірі сауда нысандары, кинотеатрлар, театрлар, көрмелер, спорт нысандары. Бұл категорияны заңды тұлғалар мен жеке кәсіпкерлер үшін мүлік салығынан бір жыл мерзімге босату, бір тоқсанға өсімпұл есептеуді тоқтата тұру және үшінші тоқсанға салық есептілігі мерзімін ауыстыру ұсынылады.

Сондай-ақ, билік ауыл шаруашылығы өндірушілерін ірі қара мал мен асыл тұқымды балапандарды қамтитын биологиялық активтер импортына ҚҚС-дан босатуға уәде берді. Және 7 мыңға жуық аграршылар ауыл шаруашылығы мақсатындағы жерлерге салық төлеуден босатылады[4].

Жеке кәсіпкерлер табысқа салынатын салықтардан босатылады.

Қорытындылай келе еліміздегі салықтық реттеудің жетістіктері біршама алдыңғы қатарлы елдерден кем емес екені анықталып отыр. Келесідей шаралардың жүзеге асырылуы: экспорттаушылар мен импорттаушылардың кедендік рәсімдерден өту кезінде "бірыңғай терезе" қағидатын енгізу; электрондық декларациялау жүйесін дамыту (тауарларды кедендік тазартудың автоматтандырылған жүйесін енгізу); экспорт пен импорт үшін құжаттар санын және оларды өңдеу уақытын қысқарту; кеден және салық жүйелерін интеграциялау; импортер тауарды Қазақстан аумағына әкелген сәттен бастап оны сатуға дейін салық салу мақсатында қадағаланатын болады; мүлікті және ақшаны жария ету рәсімдерін оңайлату; бірыңғай декларациялауды енгізу; салық декларацияларын қабылдау және өңдеу үшін орталықтар желісін құру, осының бәрі аз жетістік емес, алайда заман талабына сай одан әрі жетілдірудің нәтижелерін күтуге болады.

Әдебиеттер тізімі

1 Кодекс Республики Казахстан «О налогах и других обязательных платежах в бюджет (Налоговый кодекс)»: - Алматы: ТОО «Изд-во Норма-К», 2020. 720с.

2 Дорошева Г.Д. Налоговый кодекс об индивидуальном подоходном налоге. // Файл бухгалтера, 2019 год.-22-26с.

3 Интернет көзі: www.kgd.gov.kz

4 Интернет көзі: www.minfin.kz

Қазақстандағы салықтық әкімшіліктендіруді цифрландырудың негізгі бағыттары

Г.Р.Топшахова¹, З.Ж. Амангельдинова², С.С. Тәңірберген³, А.С. Исабекова⁴

¹«Қаржы» кафедрасының аға оқытушысы, э.ғ.м.

^{2,3,4}«Қаржы» мамандығы бойынша 3 курс студенттері

¹Mr.Suyundykov@mail.ru, ²amangeldinovaksu@mail.ru,

³tanirbergenova0101@mail.ru, ⁴issabekovaass@mail.ru

^{1,2,3,4} академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті, Қарағанды қ.

Түйіндеме: Берілген мақалада еліміздегі салықтық әкімшілендіру шеңберінде жасалған бірқатар бастамалар келтіріліп, олардың нәтижелері сарапталған. Бақылауды оңтайландыру шеңберінде, сондай-ақ салық тәртібін арттыруды ынталандыру мақсатында тәуекелдерді басқару жүйесін жетілдіру жолындағы жетістіктер анықталған.

Кілт сөздер: виртуалды қойма, блокчейн технологиясы, электрондық шот-фактуралар, онлайн – БКМ, интеграцияланған дерекқор, көлденең мониторинг.